

Kungalängder och historieskrivning

Fornsvenska och fornisländska källor om Sveriges historia

DANIEL SÄVBORG *Tartu universitet*

I artikeln undersöks 1200-talets historieskrivning om Sveriges historia genom att analysera de svenska och isländska listorna över svenska kungar. Författaren hävdar att de isländska längderna är oberoende av de svenska och i stället ytterst bygger på en isländsk muntlig tradition om svensk historia. Denna tradition undersöks här med hjälp av två verk, Yngvars saga och Skáldatal, där information om Sveriges 1000-tals och 1100-talshistoria har traderats muntligt utan svenska skrivna källor.

I förhållande till forskningen om svensk medeltidshistoria har forskningen kring den medeltida historieskrivningen i Sverige varit betydligt mindre framträdande. Det enda omfattande arbetet hittills är Sture Bolins *Om Nordens äldsta historieforskning: Studier över dess metodik och källvärde* från 1931, som grundligt behandlade den medeltida historieskrivningen om Sveriges historia. En viktig del av undersökningarna handlade om de svenska kungalängderna. Bolin analyserade bland annat relationen mellan de svenska kungalängderna av Uppsalatyp och deras uppgifter å ena sidan och uppgifterna i ett par isländska medeltida verk å andra sidan.

Senare forskare har nämnt dessa frågor och undersökningar ibland,¹ men varken kungalängderna av Uppsalatyp eller frågan om relationen

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double blind peer review*.

1. T.ex. Henrik Janson, "Kring kungakronikan i Hervararsaga", i Stina Hansson & Mats Malm (red.), *Gudar på jorden: Festskrift till Lars Lönnroth* (Stockholm 2000).

Daniel Sävborg (f. 1965) är professor i skandinavistik vid Department of Scandinavian Studies, Tartu universitet, Estland. Sävborg disputerade i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet 1997. Av hans senare publikationer kan nämnas *Sagan om kärleken: Erotik, känslor och berättarkonst i norrön litteratur* (2007) och "Snorra Edda and the Uppsala Edda", i Heinrich Beck (red.), *Snorri Sturluson – Historiker, Dichter, Politiker* (2013).

E-post: daniel.savborg@ut.ee

mellan den isländska och den svenska historieskrivningen om Sveriges forn- och medeltid har upptagit forskningen nämnvärt. Det ändrades när Christian Lovén år 2012 gav ut *Historieskrivning vid Uppsala domkyrka under högmedeltiden: Handskriften UUB C 92 och dess källor*. Här diskuteras utförligt kungalängderna av Uppsalatyp, och frågan om relationen till de isländska verken är central. Föreliggande artikel är starkt inspirerad av Lovéns bok och vill ta upp den diskussion han startat. På flera punkter kan Lovén ovedersägligen komma längre än Bolin och visa på nya, hållbara slutsatser. På andra punkter har hans bok i stället stimulerat till ifrågasättanden.

Undersökningens huvudfrågor är följande:

- I vilket slags relation står de svenska och de isländska listorna över svenska kungar till varandra? Finns alls något beroende mellan de isländska och svenska skriftliga källorna? Om ett beroende finns, åt vilket håll går inflytandet – har de svenska källorna påverkat de isländska eller de isländska påverkat de svenska?
- Vilka källor om Sveriges historia hade de isländska historieskrivarna under 1100- och 1200-talen?

De svenska källorna

Den idag mest kända kungalängden från svensk medeltid är den kortfattade kungakrönika som återfinns i Cod. Holm. B 59 som bilaga till Äldre Västgötalagen (härefter: Västgötakrönikan). Detta avsnitt av handskriften har skrivits cirka 1320, men krönikan dateras till 1240-talet med hänvisning till de sista omnämnda kungarna.² Detta är dock inte den enda kungalängden från svensk medeltid, inte heller den tidigast belagda.

Den handskriftligt tidigast belagda svenska kungalängden möter vi i handskrift Cod. Ups. C70. Det är en av fem representanter för den så kallade Uppsalatypen av kungalängd.³ Typen och de fem versionernas relation till varandra har utretts av Sture Bolin. Det handlar om följande fem handskrifter:

2. Per-Axel Wiktorsson, *Äldre Västgötalagen och dess bilagor i Cod. Holm. B 59*, vol. 1 (Skara 2011) s. 15.

3. Sture Bolin, *Om Nordens äldsta historieskrivning: Studier över dess metodik och källvärde* (Lund 1931) s. 169 kallar längden i C70 för Uppsalalängden och de övriga fyra, med denna befryndade, för Uppsala-typ.

- Cod. Ups. C70 från cirka 1260
- Cod. Ups. C92 från 1290
- Cod. Sax. A182 från 1300-talets slut
- Cod. Ups. C15 från 1300-talets slut
- Cod. Holm. B17 från andra hälften av 1400-talet⁴

De fyra första längderna är på latin, den sista på svenska.

De fem längderna återgår alla på samma arketyper som har slutat med Valdemar och som tillkommit kort efter dennes trontillträde 1250.⁵ Kungalängden fram till Valdemar är vad gäller namn och ordningsföljd densamma i C70, C92, A182 och B17;⁶ C15 har några avvikelser⁷ men överensstämmer i stort med de övriga längderna av Uppsalatyp mot Västgötakronikan och dess mer tydligt avvikande tradition. Enstaka faktauppgifter om kungarnas verksamhet och död förekommer i några handskrifter och saknas i andra – om Olof skötkonungs dop, Erik den heliges martyrskap, Kols dödsort och Valdemars kröning – men skillnaderna är inte stora och det är oftast relativt klart vad som är tillägg respektive strykning i relation till arketyper. Av större vikt är några extrauppgifter i C92 om kungarnas härstamning, något som kommer att diskuteras utförligt längre fram i artikeln.

När det gäller relationen mellan de fem versionerna synes det stå klart att ingen av handskrifterna är en avskrift av någon av de andra. C70 har skrivits redan cirka 1260, det vill säga mycket kort efter tillkomsten av arketyper, men också den är alltså en avskrift och utgör inte förlaga till de övriga. Den saknar bland annat uppgiften om Olof skötkonungs dop som är gemensam för C92, A182 och B17. Nedan kommer jag, när inte annat anges, att låta kungalängden i C70 representera Uppsalatypen.

Precis som i Västgötakronikan inleds kungalängden av Uppsalatyp med Olof skötkonung, den förste kristne kungen. Delvis är det samma kungar som möter i Uppsalatypen och Västgötakronikan, men det finns

4. För dateringarna, se Bolin (1931) s. 161 samt Lovén (2012) s. 56, 60.

5. Bolin (1931) s. 167.

6. Sverker d.ä. kallas dock "Sueno senior" i C70 – att jämföra med "swercho" (C92), "swerco" (A182), "swerke" (B17) respektive "Swerkerus" (C15) i de övriga – men detta är uppenbart en felläsning eller felskrivning. Man kan notera beteckningen "senior" som förutsätter en senare kung med samma namn, d.v.s. Sverker Karlsson, medan någon senare Sven helt saknas. I A182 kallas Erik den helige "Henricus", men detta kan ses som en variantform av Eriks namn.

7. Näskonung, Filip och Inge d.y. saknas; Knut länge (här kallad "Kanutus joansson") tillkommer och Erik Eriksson förtecknas två gånger.

också påtagliga skillnader. Uppsalatypen saknar Västgotakronikans Emund kolbränna, Emund slemme och Burislef, medan den i gengäld förtecknar ett par kungar som är okända i Västgotakronikan: Näskoning och Sveno ydolatra/Sven blodkarl.

Skillnaderna mellan Uppsalatypen och Västgotakronikan är alltså markanta och det står klart att de representerar två olika traditioner. Bolin betonar mycket riktigt med hänvisning till de stora avvikelserna gentemot Västgotakronikan att denna inte kan vara Uppsalatypens källa.⁸ Han tänker sig visserligen möjligheten av enstaka influenser från den skrivna Västgotakronikan redan i Uppsalatypens arketyper, med hänvisning till att båda nämner Olofs och Håkans tillnamn, att båda kallar Sverker den äldres far Cornube och att båda startar längden med Olof skötkonung⁹, men Lovén har med goda skäl argumenterat mot ett sådant inflytande.¹⁰ Att det rör sig om två skilda traditioner har dock ingen ifrågasatt.

De isländska källorna

Langfeðgatal är en isländsk samling kungalängder för Sverige, Norge och Danmark. Den äldsta version vi känner stod i en handskrift explicit daterad till 1254 av skrivaren själv.¹¹ Listan över de svenska kungarna sträcker sig från Ragnar lodbrok till Erik Eriksson (kung 1222–1250).¹² Den senares trontillträde 1222 utgör denna källas *terminus post quem* och den ursprungliga handskriftens tillkomst 1254 dess *terminus ante quem*.

I denna kungalängd finns ett antal namn vi känner från både Uppsalatypen och Västgotakronikan: Olof, Stenkil, Håkan, Hallsten, Inge den äldre, Filip, Inge den yngre, Ragnvald, Sverker den äldre, Erik den helige, Magnus Henriksson, Karl Sverkersson, Knut Eriksson, Sverker den yngre, Erik Knutsson och Johan Sverkersson. Langfeðgatal överensstämmer med Uppsalatypen mot Västgotakronikan genom förekomsten av en hednisk kung Sven (Blót-Sveinn/Sveno ydolatra), genom

8. Bolin (1931) s. 171.

9. Bolin (1931) s. 172.

10. Lovén (2012) s. 65.

11. Handskriften är förlorad och är idag bevarad genom Árni Magnússons avskrift i AM 1eβII fol. Detta påvisades av Lovén (2012) s. 60, som därmed kunde föra dateringen av denna kungalängd bakåt i tiden. Den dittills använda handskriften, AM 415 4to, dateras till ca 1300.

12. I versionen i AM 415 4to från ca 1300 tillfogas även Valdemar Birgersson, Magnus Birgersson och Birger Magnusson efter Kr. Kålund (utg.), *Alfræði islensk III* (1917–1918), s. 57, vilket visar att listorna om möjligt uppdaterades vid avskrift.

placeringen av Stenkil före Håkan samt genom förekomsten av namnet Näsikonung. Västgötakrönikans Burislef är lika okänd för Langfeðgatal som för Uppsalatypen. Langfeðgatal överensstämmer å andra sidan med Västgötakrönikan mot Uppsalatypen genom förekomsten av en kung Emund. I Kol/Erik årsäll har Langfeðgatal en kung som saknas i båda de svenska längderna.

En mer berättande översikt över svenska kungar står att läsa i den avslutande delen av den isländska *Hervarar saga*.¹³ Sagan är en fornaldarsaga som berättar om händelser i Norden under en fjärran forntid. Sagens siste huvudperson är Angantýr. Mot slutet sägs att han blev stamfar för kungaätter. Så går sagan över till att räkna upp svenska kungar, då dessa härstammade från Angantýr. Denna del av sagan brukar betecknas som *Hervararkrönikan*. Krönikan avslutas med samkungarna Filip och Inge den yngre. Den överensstämmer fullständigt med Langfeðgatal vad gäller såväl kungarnas namn som deras ordningsföljd.¹⁴

Dateringen av källan är omstridd. *Hervarar saga* dateras visserligen till andra hälften av 1200-talet eller början av 1300-talet,¹⁵ men några forskare har hävdat att just den avslutande kungakrönikan utgör ett tillägg av en äldre text. Henrik Schück ansåg att krönikan var ett mycket gammalt verk, skrivet av Ari fróði i början av 1100-talet. Hans huvudargument var att krönikan avslutas med Filip och Inge den yngre; alltså bör krönikan enligt Schück inte vara yngre än så.¹⁶ Lauritz Weibull förkastade argu-

13. *Hervarar saga*, efter Christopher Tolkien (utg.), *Saga Heiðreks konungs ins vitra: The Saga of King Heiðrek the Wise* (Toronto & New York 1960) s. 62–63.

14. En extrauppgift finns dock i *Hervarar saga*, som även känner Olofs tillnamn skötkonung (*skautkonung*), vilket saknas i Langfeðgatal.

15. T.ex. "*Hervarar saga* was probably written in the latter part of the thirteenth century", Jónas Kristjánsson, *Eddas and Sagas: Iceland's Medieval Literature* (Reykjavik 1997) s. 73. Henrik Janson och Alaric Hall daterar den till 1200-talets allra sista decennier eller till tidigt 1300-tal. Se Janson (2000) s. 191; Alaric Hall, "Changing Style and Changing Meaning: Icelandic Historiography and the Medieval Redactions of 'Heiðreks saga'", *Scandinavian Studies* 77:1 (2005) s. 4, 14. Ett slags *terminus ante quem* ges av den äldsta handskriften, Hauksbók, som kan dateras till 1300-talets första år. Denna handskrift är dock defekt och hela slutet av sagan saknas, varför kungakrönikan inte med säkerhet kan beläggas i denna handskrift. För kungakrönikan bygger utgåvorna i stället på de två 1600-talshandskrifterna R: 715 och AM 203 fol., som återger sagan i en relativt avvikande version. "U-versionen" se Tolkien (1960) s. xxix–xxx. De flesta menar att dessa handskrifter dock återger en medeltida förlaga även för sagens avslutning, men att denna version tillkom betydligt senare än den ursprungliga sagan, se Tolkien (1960) s. xxviii.

16. Henrik Schück, *Sveriges förkristna konungalängd* (Uppsala 1910) s. 14–15 och Henrik Schück, *Den äldsta kristna konungalängden i Sverige* (Uppsala 1914) s. 7–10. Peter Sawyer, *The Making of Sweden* (Alingsås 1988) s. 15, har senare anslutit sig till hans uppfattning.

mentationen och påpekade att syftet med krönikan enligt sagan själv är att berätta om Angantýrs kungliga avkomlingar, och Filip och Inge var rimligen de sista av dessa; därmed faller Schücks dateringsargument, och krönikan bör ses som en väl motiverad del av sagan.¹⁷ Weibull påpekar också att krönikan explicit hänvisar till befintliga konungasagor – ”sem segir í konungasögum”, ”svá sem segir í hans sögu”¹⁸ – och sådana existerade säkerligen inte på Aris tid.¹⁹ Weibull kan därtill identifiera dessa konungasagor, då han påvisar markanta verbala överensstämmelser mellan krönikan och olika delar av Snorris Heimskringla.²⁰ Lauritz Weibulls, liksom i hans spår Henrik Jansons, argumentation framstår som övertygande. Krönikan förutsätter skrivna konungasagor, däribland Heimskringla, och det finns inget skäl att datera den tidigare än den saga där den ingår, vilket ger en datering till tidigast senare delen av 1200-talet, snarast till århundradets slut.

Denna datering ställer i så fall Hervararkrönikans källvärde i ett nytt ljus. Dess kungalängd överensstämmer som sagt med Langfeðgatal, och vi vet att Langfeðgatal sammanställts senast vid mitten av 1200-talet. Langfeðgatal bör vara det äldre verket av de två, och överensstämmelsen bottnar med stor sannolikhet i att krönikan bygger på Langfeðgatal, liksom den uttryckligen bygger på konungasagorna. Hervararsagens kungakrönika saknar i så fall eget källvärde. Dess roll i nordisk historio-grafi har kraftigt överskattats.

Svenskt inflytande på Langfeðgatal?

Veterligen har alla forskare som kommenterat saken hävdat att det finns ett samband mellan de svenska och de isländska texterna, antingen ett direkt samband eller ett beroende av en gemensam förlaga. De som diskuterat frågan synes vara eniga om att Langfeðgatal/Hervararkrönikans kungalängd står i beroende av den svenska kungalängden av Uppsalatyp (så Bolin, Janson, Lovén). Bolin har därutöver argumenterat för att de tillägg till Uppsalalängden som finns i C92 vittnar om en ”återström från Island”, det vill säga en påverkan från den isländska Langfeðgatal på den svenska längden i C92.

17. Lauritz Weibull, ”Kungakrönikan i Hervararsagan”, i *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000* (Lund 1911) s. 172–174.

18. Weibull (1911) s. 175; Hervarar saga s. 59, 60.

19. Se även Janson (2000) s. 183–187.

20. Weibull (1911) s. 175–177.

Fig. Fem av kungalängderna som diskuteras i artikeln. Numreringen av kungarna i några av handskrifterna är struken av utrymmesskäl.

<p><i>Langfötagats svenska kungalängd, enligt AM I e □ II fol. (efter Lovén 2012 s. 61–64)</i></p>	<p><i>Kungalängden i C70 (efter Lovén 2012 s. 62–64)</i></p>	<p><i>Kungalängden i C92 (efter Lovén 2012 s. 62–64)</i></p>	<p><i>Kungalängden i B17 (efter Bolin 1931 s. 162–163)</i></p>	<p><i>Kungaräckan i Västgötalagens kungakronika (efter Wiktorsson II 2011 s. 196–200)</i></p>
<p>Ragnar loðbroc Biorn iarnsöa Ericr biarnar.s. Ericr refills.s. Emundr oc Biorn at haugi Ericr Emundar.s. Biorn s. hans. Ericr Sigrseji oc olafr Olafr Sonsci Onundr iacob. Emundr Olafs.s. Steinkell Hacon. Ingi Steinnkells.s. oc hallstein oc blot Sveinn Ingi oc Filipus Hallstens.ss. Rognvaldr.s. Olafs nes konungs. Kolfr bloitsveins.s. hann kolluöu Sviar Eric arsela. Sorkvir Cols.s. Ericr helgi iatvarðar.s. Magnus Heimrecc.s. Karl Sorkvis.s. Knvtr Ericcs.s. Sorkvir Karls.s. Ericr Knvz.s. Ion Sorkvis.s. Ericr Ericcs.s.</p>	<p>Olaus skathkununch cognomine stenkillus halstanus Neskunnger Sveno ydolatra Haquinus rufus Ingo senior Ingo junior Ragnvaldus westgotus Sueno senior filius cornube Beatus Ericus Magnus Karulus kanutus filius beati erici [i margmalen:] eodem tempore Colo dictus fuit rex Suercho karuli filius Ericus kanuti filius Johannes filius suercheri Ericus Waldemar</p>	<p>olauus, skötkununger stenkillus. Halstanus Neskunnger. sweno ydolatra. haquinus rufus. Ingo senior. Philippus. Ingo junior. Ranguualdus olau filius. swercho senior. Ericus rex et maritir magnus henrici filius. karolus. kanutus. coll. blonthswens filius. swercherus (ii) junior. ericus. secundus. johannes. Ericus. iii. waldemar. birgeri ducis filius magnus eiusdem bygeri ducis filius</p>	<p>olafvfer skötkonungher. stenkil. halstaen. neskonungher. hoqouon rödhe. inge gambie. philippus. inge vnghe raguallir væsgæthe. swerke. erikir laghiffvare. magnus. karll. knuther Ericsson then sama tyma tha war kwl oc sagdis vara konungher han froll i biælbo. swerke karlss konunghersson. ericus knutz konunxsson. jon sverkis son. ericus eriksson waldemar birgrinsson iærlasson magnus iadhulias birger konungher magnus konungher</p>	<p>Olawer skotkononger Æmunder colbrennæ Æmunder slennæ hakun røðhe Stænkil Ingi Halsten ... broðher Inghæ Philipus ... halstens sun Ingi ... broðher Philipuser Rangwaldær Swærkir konongher gambli... cornube sun Erekar Karl kononger swarkirs sun gambie magnus knuater koll byrisleph swarkir Erekar Jon kononger swærkirs sun</p>

Tanken på ett inflytande från kungalängden av Uppsalatyp på Langfeðgatal lanserades av Sture Bolin. Han hävdade att "en kungalängd införts till Island från Sverige" och att denna tillhörde just Uppsalatypen.²¹ Henrik Janson och Christian Lovén har anslutit sig till denna uppfattning.²²

Utgångspunkten för tanken är Ingvar Anderssons tes att annalnotiser har överförts från Sverige till Island, och Bolin påpekar att kungalängderna är nära förbundna med annalnotiserna även handskriftligt; C70 och C 92 innehåller till exempel båda typerna av texter.²³ Detta analogargument kan emellertid inte upprätthållas, då senare forskning visat att argumenten för en svensk annalexport till Island inte är hållbara. Ólafía Einarasdóttir kunde visa att de isländska annalernas uppgifter om Sverige enbart motsvarade de kunskaper om Sverige man redan tidigare hade på Island.²⁴

När det gäller exporten av en kungalängd bygger Bolins argumentation på noteringen att det i stort sett är samma kungar i Langfeðgatal och längderna av Uppsalatyp från tiden efter Inge den yngre.²⁵ För tiden före Inge den yngre är, noterar han, alla kungarna kända från isländska källor.²⁶ Det är värt att notera att hans slutsats därmed inte påverkar bedömningen av Hervararsagans krönika, som avslutas med Inge den yngre. Det är också viktigt att notera att hans tes om en svensk export av en skriven kungalängd till Island heller inte gäller Langfeðgatal's kungalista för tiden före Inge den yngre.

Detta faktum gör det överraskande att flera senare forskare stöder sig på Bolin när de hävdar att hela Langfeðgatal's/Hervararkrönikans kungalängd bygger på de svenska längderna. Henrik Janson hävdar i ett resonemang om just det sena 1000-talet att Langfeðgatal's kungalängd bygger på eller är influerad av skriven svensk kungalängd. Han argumenterar inte direkt för denna ståndpunkt, utan hävdar att Bolin i sitt arbete från 1931 har "visat" detta.²⁷ Bolin pekar mycket riktigt ut räckan efter Inge den yngre i Langfeðgatal som influerad av den svenska längden,

21. Bolin (1931) s. 178 jfr s. 180, 184.

22. Janson (2000) s. 187; Lovén (2012) s. 65, 70.

23. Bolin (1931) s. 177.

24. Ólafía Einarasdóttir, "Sverige i isländsk annalistik 1190–1270", *Scandia* 31:2 (1965) s. 342–344; Lovén (2012) s. 65 godtar Ólafías slutsats.

25. Bolin (1931) s. 179.

26. Bolin (1931) s. 177.

27. Janson (2000) s. 187.

men det Janson diskuterar i sin artikel är *Hervararkrönikan*, som ju inte omtalar några kungar alls efter Inge den yngre; dessutom är Jansons slutsats i artikeln att just avsnittet om Blotsven är influerat av de svenska kungalängderna, men Blotsven tillhör de kungar som föregår Inge den yngre. Det skall noteras att Jansons kronologi har visat sig problematisk i ljuset av nya fynd. I anslutning till Bolin tänker han sig att importen av en svensk kungalängd ägde rum cirka 1270, men som Christian Lovén påpekar kan Langfeðgatal's kungalängd genom en av Bolin icke beaktad handskrift (AM 1eßII fol.) föras tillbaka till senast cirka 1250²⁸ medan arketyper för kungalängden av Uppsalatyp med stor sannolikhet är yngre än så, se ovan.

Christian Lovén refererar Bolins uppfattning på ett sätt som indikerar att han ställer sig bakom den.²⁹ Kort efteråt hävdar han: "Att de isländska uppgifterna om kungar delvis bygger på svenska texter kan knappast betvivlas." Lovéns slutsats blir att en skriven kungalängd exporterades till Island 1220–1250 och "fördes in i Langfedgatal" vid sidan av den danska och norska längden.³⁰ Han tänker sig att "på Island kan vissa kompletteringar ha skett framför allt med hjälp av Snorres kungasagor",³¹ men i huvudsak återger Langfeðgatal enligt honom en kungalängd som importerats i skriven form från Sverige. Lovén sammanfattar avslutningsvis sin uppfattning. Han betonar att Langfeðgatal's svenska längd inte, såsom Bolin menat, tycks bygga på "X", det vill säga arketyper för längderna av Uppsalatyp, med hänvisning till skillnaderna för perioden före Inge den yngre, vilket egentligen också är Bolins uppfattning. I stället antar Lovén att förlagan till Langfeðgatal var en "mindre prydlig variant av X, med flera kungar sammanförda i grupper, överförd till Island före 1250".³² Detta innebär att han till skillnad från Bolin tillskriver även kungaräccken före Inge den yngre en bakgrund i en skriven svensk längd.

Forskningsöversikten närmast ovan ger en bakgrund till behovet av en utredning av beroendefrågan. Det finns särskilt skäl att pröva uppfattningen att de isländska källorna återgår på importerade svenska kungalängder.

Allra först bör påminnas om de äldsta källornas ålder. Langfeðgatal – i sin tidigast belagda version – slutar med Erik Eriksson och är sannolikt tillkom-

28. Lovén (2012) s. 60.

29. Lovén (2012) s. 65.

30. Lovén (2012) s. 67.

31. Lovén (2012) s. 66.

32. Lovén (2012) s. 71.

men under dennes tid; Erik dog år 1250. Den tidigast belagda handskriften innehåller dateringen 1254, vilket är Langfeðgatal's *terminus ante quem*. Alla de svenska kungalängderna av Uppsalatyp återgår, som Bolin visat, på en och samma arketypp som slutade med Valdemar och alltså måste vara yngre än dennes trontillträde 1250.³³ Det finns alltså klara indicier för att Uppsalatypens arketypp är yngre än Langfeðgatal. Det går givetvis att hävda att denna arketypp i sin tur skulle kunna återgå på en betydligt äldre längd och att typen därmed skulle kunna vara äldre än Langfeðgatal. Inga positiva belägg för denna tidiga datering har presenterats, men själva möjligheten gör att frågan om en influens från den svenska kungalängden av Uppsalatyp på den isländska längdens svenska del i Langfeðgatal och Hervararkrönikan bör prövas.

Vid denna prövning bör följande frågor ställas:

- Är likheterna mellan kungalängderna så stora att ett inflytande är nödvändigt, sannolikt eller rimligt?
- Har Langfeðgatal överensstämmelser med Uppsalatypen som inte är belagda i tidigare isländska verk, och hur kan sådana överensstämmelser i så fall förklaras?
- Finns andra möjliga förklaringar till eventuella likheter och är dessa sannolikare eller osannolikare än tanken på ett direkt samband mellan de bevarade texterna?

Vi såg ovan att flera forskare har hävdat att Langfeðgatal's svenska kungalängd bygger på den svenska kungalängden av Uppsalatyp. I vilken grad överensstämmer dessa källor med varandra?

Langfeðgatal avviker på flera punkter markant från den svenska längden. Samtliga kungar i Langfeðgatal före Olof skötkonung saknas i den svenska längden, liksom i svenska källor överlag. Alla dessa kungar är däremot belagda i isländska källor, i de flesta fall säkert belagda från tidigt 1200-tal. På denna punkt kan de svenska längderna inte vara Langfeðgatal's källa. Informationen om dessa kungar och händelserna kring dem bygger på inhemska norröna källor. Om vi går till den del av längden som gäller 1000-talet möter vi delvis samma kungar i Langfeðgatal och de svenska längderna. Skillnaderna är dock påtagliga. En kung i den svenska längden saknas i Langfeðgatal: Näskonung. Mellan Olof

33. Bolin (1931) s. 167.

skötkonung och Stenkil upptar Langfeðgatal Olofs två söner Anund och Emund, vilka saknas i den svenska längden, som i stället låter Olof följars direkt av Stenkil. Langfeðgatal anger en Kol som Sverker den äldres far, medan den svenska längden har Cornube. Langfeðgatal upptar flera kungar som samtida kungar över Sverige, bland annat Inge den äldre, Blotsven och Hallsten som en grupp samt Filip och Inge den yngre som en annan. På alla de senare punkterna har alltså Langfeðgatal information som inte kan bygga på de svenska längderna.

Dessa Langfeðgatal avvikande uppgifter är viktiga, eftersom flera av dem kan bekräftas av samtida källor. Anund Jakobs existens bekräftas av såväl samtida mynt³⁴ som Adam av Bremens krönika.³⁵ Emunds existens bekräftas också av Adam,³⁶ och uppgiften att Inge var samkonung får stöd av Gregorius VII:s brev till kung "I", med stor sannolikhet Inge den äldre, och hans medregent.³⁷ Dessa Langfeðgatal uppgifter kan alltså inte komma från den svenska längden, men de är inte heller konstruerade av Langfeðgatal-författaren eller bygger på misstag av honom. När Langfeðgatal ger dessa från den svenska längden divergerande uppgifter bygger den följaktligen på en tradition oberoende av den svenska längden, en tradition som åtminstone på vissa punkter är mer korrekt än den svenska längdens.³⁸

Att Langfeðgatal här skulle bygga sin information direkt på påvebrevet och Adam av Bremens verk är inte sannolikt. Ingenting talar för att de norröna författarna känt till påvebrevet. Mot tanken på beroende av Adam talar att Langfeðgatal skiljer sig markant från Adams uppgifter om den svenska kungaräcken på åtskilliga punkter. Efter Stenkils död följer i Langfeðgatal kungaräcken:

34. För Anunds mynt se Brita Malmer, *Den svenska mynthistorien: Vikingatiden ca 995–1030* (Stockholm 2010) s. 295–300.

35. Adam von Bremen, efter Bernhard Schmeidler (utg.), *Hamburgische Kirchengeschichte*, 3:e uppl. (Hannover & Leipzig 1917) s. 119.

36. Adam von Bremen s. 119, 155, 157–158.

37. *Diplomatarium Suecanum: Svenskt diplomatarium 1: Åren 817–1285*, utg. Joh. Gust. Liljegren (Stockholm 1829) s. 41 (DS 25).

38. Det bör påpekas att flertalet av dessa avvikelser från Langfeðgatal och den historiska situation vi kan belägga genom de samtida källorna finns även i Västgötakrönikan. Där förekommer visserligen Emund, men Anund Jakob saknas – inget av namnen Anund och Jakob finns där – och hans plats intas i stället av en Emund kolbränna, och även denna svenska typ låter Inge regera ensam. Inte heller denna svenska typ av kungalängd kan alltså utgöra Langfeðgatal källa på dessa punkter.

Håkan
Inge, Hallsten och Blotsven

Adam ger i stället följande kungaräcka:

Erik och Erik
Hallsten
Anund
Håkan.³⁹

Om Adam hade setts som den auktoritativa källan om svenskt 1000-tal – dessutom rörande just de kungar med vilka han var samtida – borde ordningsföljden och kungarnas namn rimligen ha överensstämmt i högre grad. Dessutom avviker Langfeðgatal's längd fullständigt från Adam vad gäller kungarna före Erik segersäll, trots att båda källorna ger ordentligt med information om dessa. Langfeðgatal har en Björn Eriksson närmast före Erik segersäll och före honom en Erik Emundsson, som hos Snorri i Heimskringla är samtida med den unge Harald hårfagre, det vill säga vid slutet av 800-talet. Ingen av dessa nämns av Adam. Han har i stället en Emund Eriksson närmast före Erik segersäll, och före Emund placerar han Erik Ringsson och Emund Ringsson, och före dem Ring.⁴⁰ Alla dessa är okända för Langfeðgatal. Dessa omfattande och genomgående diskrepanser vad gäller både kungarna och deras ordningsföljd talar för att Langfeðgatal inte bygger på Adam.

Att Langfeðgatal för 1000-talets del återgår på en förlorad svensk källa som representerar en tredje typ av kungalängd, som skilt sig från både Uppsalatypen och västgötatypen, kan givetvis inte uteslutas, men alla rekonstruktioner av ickebelagda texter är principiellt problematiska och måste styrkas med positiva argument. En sådan förklaring förefaller dessutom överflödigt, eftersom både Anund Jakob och hans bror Emund Olofsson är väl belagda i redan befintlig inhemsk isländsk litteratur. Dessa inslag kan därmed enklast förklaras med kunskap som fanns tillgänglig på Island.

De samlade olikheterna är så stora att det står klart att Langfeðgatal's

39. Adam av Bremen s. 197.

40. Erik segersäll kallas "Hericus rex victor" i Adam av Bremen s. 91, "Emund filius Herici" nämns s. 83, bröderna "Herich" och "Emund" och deras far "Ring" s. 59.

svenska kungalängd inte kan *bygga på* de svenska längder vi har bevarade. Däremot är det teoretiskt fullt möjligt att de skulle kunna hämta information från dessa och därmed ändå stå i beroende av dem.

Mot en sådan lösning talar emellertid att samtliga de svenska kungarna före Inge den yngre i Langfeðgatal's längd – och därmed samtliga de svenska kungarna i Hervararkrönikan – kan beläggas i andra norröna texter som är äldre än såväl Langfeðgatal som arketyper för kungalängderna av Uppsalatyp och Västgötalagens kungalängd. För 1000- och 1100-talens del handlar det om dessa kungar:

- Olof nämns i Íslendingabók, Oddr Snorrasons Olavssaga, Yngvars saga, Ágrip, Legendariska Olavssagan, Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla, Skáldatal.⁴¹
- Anund nämns i Yngvars saga, Legendariska Olavssagan, Orkneyinga saga, Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla, Skáldatal.⁴²
- Emund nämns i Yngvars saga, Heimskringla.⁴³
- Stenkil nämns i Orkneyinga saga, Fagrskinna (indirekt, genom patronymikon Steinkelsson), Morkinskinna, Heimskringla.⁴⁴

41. Íslendingabók, efter *Íslendingabók, Landnámabók*, Jakob Benediktsson (utg.), Íslenzk fornrit, vol. 1 (Reykjavík 1968) s. 18; Finnur Jónsson (utg.), *Saga Óláfs Tryggvasonar af Oddr Snorrason munk* (Köpenhamn 1939) s. 225, 226, 265, 296–298, 306, 307, 316, 317, 327, 366; Emil Olson (utg.), *Yngvars saga víðfrela jámte ett bihang om Ingvarsinskrifterna*, Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur, vol. 39 (Köpenhamn 1912) s. 1, 3–11; Bjarni Einarsson (utg.), *Ágrip af Noregskonunga sggum, Fagrskinna – Noregs konunga tal*, Íslenzk fornrit, vol. 29 (Reykjavík 1985) s. 18, 23, 26; *Legendariska Olavssagan*, efter *Olafs saga hins helga: Kort saga om Kong Olaf den hellige fra anden Halvdel af det tolfte Aarhundrede*, R. Keyser och C.R. Unger (utg.) (Kristiania 1849) s. 4, 12, 13, 28–34, 45, 48, 59, 94, 95; Fagrskinna, efter *Ágrip af Noregskonunga sggum, Fagrskinna – Noregs konunga tal*, Bjarni Einarsson (utg.), Íslenzk fornrit, vol. 29 (Reykjavík 1985) s. 139, 147, 149, 151–154, 164, 177–180, 182, 204, 218, 295; Finnur Jónsson (utg.), *Morkinskinna*, Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur, vol. 53 (Köpenhamn 1932) s. 1, 35, 88, 329, 357; Bjarni Adalbjarnarson (utg.), *Heimskringla*, vol. I–III, Íslenzk fornrit, vol. 28 (Reykjavík 1941–1951): Heimskringla I s. 215, 287, 337, 341, 349, 350, 353, 357, 359, 370–371; Heimskringla II s. 8, 54, 71, 72, 74–77, 81, 86, 89, 91, 92, 95–100, III, 112, 114–117, 129–132, 144, 146, 147, 149–158, 174, 191, 242, 269, 371; Heimskringla III s. 4, 36, 91; *Skáldatal*, efter *Edda Snorra Sturlusonar Edda Snorrónis Sturleævi*, vol. III (Köpenhamn 1887) s. 252, 260.

42. Yngvars saga s. 6–10; Legendariska Olavssagan s. 34, 48–50, 52, 61, 62, 94; Finnboi Guðmundsson (utg.), *Orkneyinga saga*, Íslenzk fornrit, vol. 34 (Reykjavík 1965) s. 53; Fagrskinna s. 182, 184, 186, 187, 198, 199, 219, 220; Morkinskinna s. 35, 37; Heimskringla II s. 130, 154–157, 191, 226, 227, 234, 235, 256, 269, 270, 275–280, 282, 283, 286, 344, 347, 348; Heimskringla III s. 18; Skáldatal s. 252, 260.

43. Yngvars saga s. 47, 48; Heimskringla II s. 130; Heimskringla III s. 4, 40.

44. Orkneyinga saga s. 89; Fagrskinna s. 295, 311, 326; Morkinskinna s. 226, 227, 231, 233; Heimskringla III s. 158, 163, 225, 258, 279.

- Hallsten nämns i Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla (i alla tre fallen indirekt, genom patronymikon Hallsteinsson).⁴⁵
- Håkan nämns i Snorris Heimskringla.⁴⁶
- Inge den äldre nämns i Ágrip, Orkneyinga saga, Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla, Skáldatal.⁴⁷
- Blotsven nämns i Orkneyinga saga, Heimskringla.⁴⁸
- Inge den yngre nämns i Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla.⁴⁹
- Filip nämns i Íslendingabók.⁵⁰

Det finns kort sagt inte något behov av att anta att Langfeðgatal svenska kungalängd – och därmed den identiska Hervararkrönikan – för tiden före Inge den yngre skulle vara influerad av någon av kungalängderna från Sverige. Samtliga uppgifter fanns redan tillgängliga i norröna texter. Att utnyttja en kungalängd importerad från Sverige för kunskaper som redan fanns i inhemska verk vore att gå över ån efter vatten, särskilt som Langfeðgatal på så många punkter avviker från den utpekade svenska förlagan, punkter där Langfeðgatal i stället överensstämmer med den inhemska isländska litteraturen.

Det faktum att samtliga Langfeðgatal uppgifter fanns redan i äldre inhemska källor gör tesen om ett beroende av den svenska kungalängden överflödig. Det faktum att Langfeðgatal på så många punkter avviker från den svenska längden gör den osannolik.

Slutsatsen blir att starka skäl talar för att Langfeðgatal fullt ut bygger sina uppgifter om 1000-talets svenska kungalängd på inhemska isländska källor. Undersökningen bekräftar Bolins uppfattning på denna punkt. Jansons och Lovéns ståndpunkt synes inte övertygande.

Hur förhåller det sig då med den senare delen av längden? Finns skäl att anta en påverkan från kungalängden av Uppsalatyp på Langfeðgatal för kungarna efter Inge den yngre, vilket är Bolins uppfattning, som här överensstämmer med Jansons och Lovéns?

I denna del är överensstämmelserna större mellan den isländska och

45. Fagrskinna s. 296; Morkinskinna s. 404; Heimskringla III s. 332.

46. Heimskringla III s. 225.

47. Ágrip s. 45; Orkneyinga saga s. 89–92; Fagrskinna s. 295, 310, 311, 326; Morkinskinna s. 323, 324, 326, 328, 329, 357, 369; Heimskringla III s. 225–229, 231, 258, 263, 279; Skáldatal s. 252, 260.

48. Orkneyinga saga s. 90; Heimskringla III s. 331.

49. Fagrskinna s. 296; Morkinskinna s. 404; Heimskringla III s. 331.

50. Íslendingabók s. 25.

den svenska längden, vilket möjligen också är att vänta med tanke på att det rör sig om gestalter närmare samtiden. Men det finns även här skillnader i information. Ragnvald efterträds i Langfeðgatal av en Kolr Sveinsson, som också kallas Eiríkr ársæli. Denne saknas i kungalängden av Uppsalatyp, som i stället låter Ragnvald följas direkt av Sverker. Däremot har Uppsalatypen, liksom Västgötakrönikan, en kung Kol som samtida med Knut Eriksson, och denne Kol saknas i Langfeðgatal. Langfeðgatal anger som Sverker den äldres far en viss Kol, medan Uppsalalängden, liksom Västgötakrönikan, anger Cornube. Langfeðgatal anger Óláfr neskonungr som namn på Ragnvalds far, medan Uppsalalängden saknar uppgift om namnet på Ragnvalds far.⁵¹

Även i denna del av kungalängden finns alltså påtagliga avvikelser mellan de svenska och de isländska källorna som gör antagandet om ett beroende problematiskt. Men enstaka skillnader kan givetvis inte avgöra frågan om det finns ett samband. Även här måste vi fråga oss vilka av uppgifterna i den isländska längden kan antas ha annat ursprung än en svensk längd. Med andra ord: i vilken utsträckning återfinns den information som finns i denna del av Langfeðgatal i äldre isländska källor?

Följande svenska kungar i Langfeðgatal från tiden efter Inge den yngre finns belagda även i tidigare isländska källor:

- Erik ársæll nämns i Heimskringla.⁵²
- Sverker den äldre nämns i Fagrskinna, Skáldatal, Morkinskinna, Heimskringla, i de två sista fallen genom patronymikon Sørkvisson för sonen Karl.⁵³
- Erik den helige nämns i Sverris saga, Böglunga sögur.⁵⁴
- Magnus Henriksson nämns i Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla.⁵⁵
- Karl Sverkersson nämns i Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla.⁵⁶

51. C70, A182, B17 och C15 saknar helt uppgift om Ragnvalds far. C92 har däremot här en extrauppgift och kallar honom "olavi filius". Denna överensstämmelse mellan C92 och Langfeðgatal diskuteras nedan.

52. Heimskringla III s. 331.

53. Fagrskinna s. 296; Skáldatal; Morkinskinna s. 357; Heimskringla III s. 258.

54. Sverris saga, efter Gustav Indrebø (utg.), *Sverris saga: etter Cod. AM 327 40* (Kristiania 1929) s. 107; *Böglunga sögur* efter Hallvard Magerøy (utg.), *Soga um birkebeinar og baglar: Bøglunga s gur*, vol. II (Oslo 1988) s. 119.

55. Fagrskinna s. 326; Morkinskinna s. 404; Heimskringla III s. 332, 369.

56. Fagrskinna s. 296; Heimskringla III s. 258; Morkinskinna s. 357, 416, 417.

- Knut Eriksson nämns i Sverris saga, Böglunga sögur, Skáldatal.⁵⁷
- Sverker Karlsson nämns i Sverris saga, Böglunga sögur, Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla, Skáldatal.⁵⁸
- Erik Knutsson nämns i Böglunga sögur, Fagrskinna, Heimskringla.⁵⁹
- Johan Sverkersson nämns i Fagrskinna, Morkinskinna, Heimskringla.⁶⁰
- Erik Eriksson nämns i Skáldatal.

Det står klart att även kungarna efter Inge den yngres tid har varit bekanta för de isländska 1200-talsförfattarna redan före tillkomsten av Langfeðgatal. Svenska 1100- och 1200-talskungar nämns i de stora konungasagorna, som därmed uppvisar historiskt korrekt kunskap om svensk historia. Sätillvida tycks det inte heller för denna del av kungalängden finnas skäl att anta att Langfeðgatal skulle ha använt sig av en från Sverige importerad kungalängd i skriven form. Informationen fanns i äldre inhemska källor.

I de redan nämnda skillnaderna som finns gentemot de svenska längderna överensstämmer Langfeðgatal i stället med äldre inhemska isländska verk: förekomsten av en Erik årsäll, vilken nämns, även här i anslutning till Blotsven, i Heimskringla; patronymikon Kolsson för Sverker den äldre, vilket överensstämmer med Skáldatal och Fagrskinna, men står i konflikt med de svenska längderna, såväl Uppsalatypen som Västgötakronikan.

I några fall finns dock i denna del namn i Langfeðgatalens kungalängd som har motsvarigheter i Uppsalatypen men som saknas i äldre isländska texter. Det handlar om tre fall.

- 1) Förekomsten av en kung vid namn Kol; en kung med detta namn nämns i såväl kungalängden av Uppsalatyp – i samtliga versioner – som i Västgötalagens kungakronika.
- 2) Lexemet "näskonung" som ett inslag i en svenska kungalängden. En svensk kung med detta namn nämns i alla versioner av Uppsalatypen utom C 15.

57. Sverris saga s. 107, 120, 133; Böglunga sögur s. 12; Skáldatal.

58. Sverris saga s. 133, 159; Böglunga sögur s. 123; Fagrskinna s. 296, 372; Morkinskinna s. 357; Heimskringla III s. 258, 332; Skáldatal.

59. Böglunga sögur s. 36, 123; Fagrskinna s. 296.

60. Fagrskinna s. 296, 372; Morkinskinna s. 357; Heimskringla III s. 332.

- 3) Kung Ragnvald; denne nämns i såväl kungalängden av Uppsalatyp – i samtliga versioner – som i Västgötalagens kungakronika.

En närmare granskning av de tre fallen visar dock att de förmenta likheterna är mindre påfallande än vad som först synes.

Kung Kol har helt olika placering i Langfeðgatal respektive de svenska längderna. Samtliga svenska längder placerar Kol i direkt anslutning till Knut Eriksson, det vill säga under andra hälften av 1100-talet. Västgötakronikan uppger att han dödades av Knut, längderna av Uppsalatyp hävdar att han var kung samtidigt med Knut – ”eodem tempore Colo dictus fuit rex”. Denne regerade cirka 1167–1196. Langfeðgatal placerar i stället sin kung Kol mellan Ragnvald och Sverker den äldre, vilket innebär tidigt 1100-tal, cirka ett halvt sekel tidigare. Langfeðgatal huvuduppgift om honom är att han av svearna kallades Erik årsäll, en uppgift som inte har någon motsvarighet i de svenska källorna. Likheten mellan Langfeðgatal och de svenska källorna vad gäller en kung Kol är alltså ringa – likheten består enbart i ett namn, medan bäraren av namnet är placerad på olika platser i kungaräckan och i olika tider, och hela den information som ges i den isländska texten är frånvarande i de svenska källorna. Med hänsyn till att Langfeðgatal Kol anges som son till Blotsven, som skall ha dött på 1000-talet, och de svenska längdernas Kol skall ha uppträtt under Knut Erikssons tid, det vill säga någon gång under perioden 1160-talet till 1190-talet, är det tvivelaktigt att det alls rör sig om samma person. Sammantaget minskar detta sannolikheten att kung Kol i Langfeðgatal skulle vara ett lån från en skriven svensk kungalängd. I själva verket kan Kol i Langfeðgatal förklaras på annat sätt. En svensk kung med detta namn i den tid Langfeðgatal placerar honom torde ha rekonstruerats utifrån äldre isländska källor. Vi minns att Kol i Langfeðgatal placeras närmast före Sverker den äldre. I flera av de tidigare isländska källorna anges att kung Sverker den äldres far hette Kol (Skáldatal och Fagrskinna). Det framstår som rimligt att man utifrån kunskapen att en svensk kung var son till en Kol antog att också denne var svensk kung. Langfeðgatal svenske kung Kol bygger därmed snarare på inhemska isländska källor än på svenska.

Även vad gäller Näsikonung är likheten mellan Langfeðgatal och Uppsalatypen vid en närmare granskning begränsad. Till att börja med bör noteras att Näsikonung är själva namnet på en person i kungalängden

av Uppsalatyp, medan detta inte är fallet i Langfeðgatal; där är näskonung i stället ett tillnamn på en person vid namn Olof. Redan vad gäller själva namnet har alltså Langfeðgatal och kungalängden av Uppsalatyp olika uppgifter. Vidare gäller lexemet näskonung i de svenska källorna en kung, medan en kung med denna beteckning fullständigt saknas i Langfeðgatal. Där är i stället "Näskonung" kopplat till en far till en kung, Ragnvald. Om man tänker sig att Langfeðgatal skulle bygga på en skriven version av den svenska längden ter det sig svårförklarligt att redaktören aktivt skulle stryka en kung som bar ett namn, dessutom sällsynt, som man ändå kände till som namn på fadern till en senare kung. Eftersom Langfeðgatal saknar Näskonung som namn på en svensk kung och kungalängden av Uppsalatyp saknar Näskonung som namn på Ragnvalds far går det svåriligen att hävda att de två texterna är särskilt lika. Det är svårt att se någon rimlig förklaring till varför Langfeðgatal skulle först ha övertagit uppgiften om kung Näskonung från en importerad svensk längd och sedan kraftigt ändrat denna uppgift trots att detta inte löser några problem eller anpassas till inhemska uppgifter. Det ter sig rimligare att anta att uppgifterna om Kol och Olof näskonung i Langfeðgatal bygger på en inhemsk isländsk tradition som på vissa punkter skilt sig från den svenska.

Vad gäller förekomsten av kung Ragnvald i både Langfeðgatal och de svenska kungalängderna är förhållandet delvis annorlunda. Han förekommer på ungefär samma plats i båda fallen, mellan Inge den yngre och Sverker den äldre, låt vara att den närmaste omgivningen skiljer sig något åt. Ragnvald är belagd i både Västgötalagens krönika och kungalängden av Uppsalatyp, och han saknas helt i tidigare isländska källor. Det faktum att Langfeðgatal ger uppgifter om Ragnvald som saknas i svenska längden av Uppsalatyp, att han var son till en i äldre svenska källor okänd Olof,⁶¹ tyder emellertid på att det fanns isländsk information om Ragnvald som var oberoende av den som fanns i de svenska källorna. Hur en isländsk tradition om svenska kungar, obelagd i skrivna källor, kan förklaras skall vi undersöka längre fram.

Sture Bolin har härtill argumenterat för ett skriftligt beroende mellan Langfeðgatal och kungalängden av Uppsalatyp med hänvisning till att Langfeðgatal och den svenska längden har, enligt hans mening, gemen-

61. De tillagda uppgifterna i C92 om Ragnvalds fäderne diskuteras nedan.

samma uteslutningar av kungar som kan beläggas som historiska. Han anför tre sådana fall:

- 1) Magnus Nilsson
- 2) Burislef
- 3) Knut länge⁶²

Bolins exempel är dock inte självklart argument för ett skriftligt beroende mellan Langfeðgatal och den svenska längden.

Magnus Nilsson kan inte alls säkert beläggas som svensk kung. Vår enda källa härvidlag är Saxo och även han betonar att Magnus aldrig blev erkänd som kung; om han alls har en svensk koppling är det snarast som tronpretendent. Frånvaron av Magnus Nilsson som svensk kung i Langfeðgatal behöver under alla omständigheter inte förklaras med inflytande från den svenska längden. Isländska verk som Heimskringla och Knýtlinga saga känner väl till honom – i Knýtlinga saga är han rentav en centralfigur i ett långt avsnitt – men utan att med ett ord nämna honom som svensk kung eller ens tronpretendent.

Avsaknaden av Burislef belägger knappast heller ett beroende mellan Langfeðgatal och Uppsalatypen. Burislef är som kung enbart känd från Västgötalagens kungalängd, där han saknar regentnummer och omtalas enbart som offer i en maktkamp före Knut Erikssons trontillträde; han tillerkänns alltså inte ens i denna enda källa status av riktig kung.

Uteslutningen av Knut länge i Langfeðgatal är inte så given som Bolin förutsätter. Den äldsta versionen av Langfeðgatal, bevarad i AM 1 eßII fol., slutar med Erik Eriksson. Valdemar, Magnus och Birger utgör tillägg i den yngre versionen i AM 415 4to. När Langfeðgatal skrevs behöver Knut länge, som fördrev Erik för en kortare tid, ännu inte ha dykt upp på scenen. Att en av Eriks efterträdare saknas kan därmed inte betecknas som en uteslutning. Han torde för övrigt även ha setts mer som en tillfällig medtävlare till kungen än som en verklig regent.

Inte heller här finns skäl att anta något inflytande från den svenska kungalängden av Uppsalatyp på Langfeðgatal. Slutsatsen blir att ingenting tyder på en påverkan från den svenska kungalängden av Uppsalatyp på Langfeðgatal. De isländska uppgifterna är information oberoende

62. Bolin (1931) s. 179.

av skrivna svenska källor. Uppgifterna fanns redan tillgängliga i äldre isländska texter. Det är i huvudsak samma slutsats som Ólafia Einarsdóttir⁶³ nådde fram till vad gäller de isländska annalernas uppgifter om Sverige.

Isländskt inflytande på de svenska kungalängderna?

Medan forskningen under relativt stor enighet framfört tanken på ett inflytande från kungalängden av Uppsalatyp på Langfeðgatal synes ingen ha hävdad en omvänd influens. Däremot har faktiskt tesen om en influens från Island på Sverige framförts för den andra huvudtypen av svensk kungalängd. Peter Sawyer hävdar en influens från Herverararkrönikan, som han anser vara ett mycket tidigt verk, från 1100-talets första hälft, på Västgötalagens kungalängd vad gäller senare delen av 1000-talet: "The next section of the list [efter Stenkil] is very similar to, and is probably based on a king-list found in a thirteenth century Icelandic manuscript appended to Herverar Saga."⁶⁴ Philip Line har senare uttryckt samma uppfattning: "The late eleventh-century part of the VgL king list (VgL 1, 4) is probably built on this [Herverararkrönikan]."⁶⁵ Det är dock svårt att förstå grunden för påståendet. Även om vi bortser från det faktum att Herverararkrönikan, som visats, med stor sannolikhet är vida yngre än båda de svenska typerna av kungalängd kvarstår märkligheter. I Herverararkrönikan möter för den aktuella perioden följande kungaräcka:

Stenkil
Håkan
Inge den äldre, Blotsven och Hallsten

Västgötalagens kungakrönika har för motsvarande period denna kungaräcka:

Håkan
Stenkil
Inge den äldre
Hallsten

63. Ólafia Einarsdóttir (1965) s. 342–344.

64. Sawyer (1988) s. 15.

65. Philip Line, *Kingship and state formation in Sweden, 1130–1290* (Leiden 2007) s. 65, not 96.

Man noterar att såväl ordningsföljden som själva kungarna skiljer sig åt. Mest påfallande är frånvaron av Blotsven i Västgötakrönikans längd – denne är ju huvudperson i Hervararkrönikans utförligaste episod. Denna avvikelse blir allra märkligast hos Line, som nämner det påstådda inflytandet från Hervararkrönikan på Västgötakrönikan just i samband med Blotsven, som en del av argumentationen för att det är Hervararkrönikans beskrivning av Blotsven och hans uppror som är källan till "all later versions" av denna berättelse.⁶⁶ Det är i en not till detta påstående han framför det ovan citerade påståendet att Hervararkrönikan utgör källan till Västgötakrönikan vad gäller kungalängden för senare delen av 1000-talet – detta alltså sagt om en kungalängd som saknar Blotsven. Sawyers/Lines tes om ett inflytande från Hervararkrönikan på Västgötakrönikan motiveras aldrig och synes sakna all grund.

Ett omvänt inflytande, från Västgötalängden på Langfeðgatal, har aldrig föreslagits. Att Västgötakrönikan skulle vara Langfeðgatal's källa är orimligt redan då Langfeðgatal's likheter med Västgötakrönikan är ännu mindre än med Uppsalalängden, vad gäller kungarnas ordningsföljd före Inge den äldre, avsaknaden av Blotsven i Västgötakrönikan och av Burislef i Langfeðgatal, punkter där Langfeðgatal dessutom överensstämmer med Uppsalalängden. Men även tanken på en viss påverkan är osannolik av samma anledning som vi såg i samband med Uppsalatypen på Langfeðgatal: ett sådant inflytande är överflödigt att anta eftersom de svenska kungarna redan finns belagda i isländska verk äldre än både Langfeðgatal och Västgötakrönikan.

Kungalängden av Uppsalatyp är som flera gånger betonats mer lik Langfeðgatal. Ändå har ett inflytande från Langfeðgatal på Uppsalalängden veterligen aldrig föreslagits av någon forskare, varför det kan synas överflödigt att diskutera saken här. Även denna möjlighet bör dock för fullständighetens skull prövas. För ett sådant samband skulle endast de likheter som onekligen finns tala, men något positivt skäl till varför dessa inslag i den svenska längden skulle böttna i inflytande från utländska källor finns knappast; själva faktum att det existerade svenska traditioner om de inhemska kungarna vet vi från Västgötakrönikan. Mot ett inflytande från Langfeðgatal talar de påfallande skillnaderna, vad gäller både kungarna och ordningsföljden mellan dem, som redan

66. Line (2007) s. 65.

nämnts i den tidigare prövningen av Sture Bolins tes. Min undersökning talar i själva verket emot ett samband mellan de svenska och isländska längderna överlag. Den punkt där Uppsalatypen och Langfeðgatal tydligast delar en påtaglig uppgift mot Västgötakrönikan är förekomsten av en hednisk kung Sven i listan. Eftersom denna uppgift saknas i Västgötakrönikan, och alltså inte kan beläggas som svensk tradition genom äldre svenska källor, skulle man här kunna tänka sig ett inflytande utifrån på denna punkt. Emellertid torde fallet Sven snarare tala emot ett sådant inflytande. Svens plats i kungalängderna av Uppsalatyp avviker från den i Langfeðgatal. I C₇₀/C₉₂/A182/B17 placeras han mellan Näskonung och Håkan röde; i Langfeðgatal placeras han i en grupp om tre tillsammans med Inge och Hallsten – mellan dem – som följer efter Håkan röde och före Inge och Filip. Om Sven hade övertagits direkt från Langfeðgatalens längd skulle man vänta att han hade samma placering som där. Det är inte minst påfallande att Sven i de svenska längderna aldrig placeras i anslutning till Inge, som är den ende ytterligare svenske kung han kopplas till i de isländska källorna. I någon mån talar även beteckningen "ydolatra", som används i alla de latinspråkiga längderna, emot att uppgiften om Sven skulle bygga på isländska kungalängder. Om kunskapen om honom skulle komma från denna isländska källa skulle man primärt ha väntat antingen namnet Blotsven eller en latinsk översättning av detta. Men i stället för offrandet, blotet, nämner den svenska längdens tillnamn hans avgudadyrkan i allmänhet.

Vi såg inledningsvis att ingen har hävdad att Uppsalalängden skulle återgå på norröna källor. Denna undersökning visar att ingenting heller tyder på att så skulle vara fallet; i stället finns flera skäl som talar emot. I så fall representerar dessa längder en svensk tradition under 1200-talet som är oberoende av de isländska källorna.

Tilläggen i C₉₂

Här måste vi dock uppmärksamma de tillägg till Uppsalatypen som görs i ett av dess textvittnen, handskrift C₉₂. I denna version finns tre genealogiska tillägg till texten, uppgifter som varken finns i det äldsta textvittnet för typen, C₇₀, eller i något av de övriga textvittnena för typen. Däremot har alla tre anmärkningsvärt nog överensstämmelser med Langfeðgatal. Vad gäller dessa tre tillägg har Sture Bolin argumenterat för ett inflytande från Langfeðgatal – han tänker sig en "återström från

Island" till Sverige i tillägg till det inflytande från de svenska texterna som han tillskriver Langfeðgatal.⁶⁷ Christian Lovén godtar dock inte denna tanke, utan menar att de aktuella uppgifterna i C92 är oberoende av isländska källor.⁶⁸

Det handlar om följande tre uppgifter:

- 1) Att kung Magnus var son till Henrik (Langfeðgatal: "Magnus Heinrecs.s."; C92: "magnus henrici filius")
- 2) Att kung Ragnvald var son till en Olof (Langfeðgatal: "Rognvalldr. s. Olafs nes konungs"; C92: "Ranguualdus olai filius")
- 3) Att en kung Kol var son till Blotsven (Langfeðgatal: "Kolr blotsveins.s. hann kolluðu Sviar Eiric arsæla"; C92: "coll. blothswens filius")

Dessa uppgifter finns i C92, men inte i några andra svenska källor. Det faktum att samtliga C92:s extrauppgifter vad gäller genealogi förenar denna version med Langfeðgatal – och i fallen med Kol och Olof *enbart* med Langfeðgatal i det samlade källmaterialet – gör att det finns skäl att pröva möjligheten av ett direktberoende mellan Langfeðgatal och kungalängdsversionen i C92.

Lovén tänker sig att Langfeðgatal även här är beroende av en importerad svensk längd, som i fallet med Olof som namn på Ragnvalds far representeras mest korrekt av C92.⁶⁹ Kopplingen mellan Kol och Blotsven i C92 förklarar han som en rekonstruktion gjord i C92 oberoende av att samma uppgift finns i Langfeðgatal, grundad på omnämmandet av en opreciserad *Sveno rex* som far till bland annat en Kol i den annal som också utgör ett inslag i C92, *Incerti scriptoris chronicon*⁷⁰. I fallet med namnet på Magnus far uppfattar Lovén överensstämmelsen mellan Langfeðgatal och C92 som rent slumpmässig; han menar att namnet måste ha varit känt i Uppsala också, trots att det aldrig nämns i några källor.⁷¹

67. Bolin (1931) s. 192.

68. Lovén (2012) s. 72–74.

69. Lovén (2012) s. 72.

70. Lovén (2012) s. 73. Det handlar om en kort digression i slutet av omnämmandet av Erik den heliges död år 1160 och gäller Eriks möderne. Hela den genealogiska notisen lyder (efter *Scriptores rerum Svecicarum* 1, 1818, s. 83): "Mater ejus fuit Cecilia filia Swenonis Regis quæ fuit soror Ulps Ducis Galla & Chols."

71. Lovén (2012) s. 72.

Det finns dock problem med Lovéns lösning. Kung Magnus omtalas som son till Henrik i flera äldre isländska källor (Fagrskinna Heimskringla, Morkinskinna).⁷² Däremot nämns inte namnet på Magnus far i någon svensk medeltidskälla utanför C92, trots att många borde ha god anledning att göra det – såväl Västgötakrönikan som de fyra övriga kungalängderna av Uppsalatyp nämner ofta namnen på kungarnas fäder och i Erikslegenden är Magnus i egenskap av huvudpersonens baneman en central figur vars kungliga fäderne dessutom omtalas, men utan att faderns namn nämns. Frånvaron av Magnus fadersnamn i de svenska källorna är genomgående och påfallande, vilket gör extrauppgiften i C92 anmärkningsvärd, och det synes välmotiverat att anta en källa från Island, där Magnus fadersnamn är så välbekant. Någon säker koppling till Langfeðgatal kan dock inte göras enbart på grundval av detta fall. Att uppgiften om Olof som namn på Ragnvalds far skulle ha stått i någon ytterligare version av kungalängden av Uppsalatyp är ren spekulation. Olof som namn på Ragnvalds far kan inte beläggas i *några* svenska källor utanför C92, trots att många av dem nämner Ragnvald och de flesta av dem tillhör samma typ av kungalängd som C92; därmed är det problematiskt att anta att uppgiften stod i C92:s förlaga, och det framstår som rimligare att anta att uppgiften inte funnits i kungalängden av Uppsalatyp tidigare utan inkommit först i C92 från en annan källa. Eftersom Langfeðgatal som enda källa överhuvud har just denna uppgift framstår detta verk som en högst rimlig källa här. De säkra hållpunkter vi har är en ungefärlig datering av de två källorna. Langfeðgatal är senast från 1200-talets mitt, C92 från tidigast 1290-talet; det gör det problematiskt att anta att den senare källan skulle ha influerat den förra. Några säkra slutsatser kan dock inte heller dras i detta fall.

Längre torde man kunna komma vad gäller uppgiften om Kol, Blotsvens son.

I detta fall framstår Lovéns lösning som än mer problematisk. Här avvisar han själva tanken på ett samband och antar i stället att uppgifterna i Langfeðgatal och C92 uppkommit oberoende av varandra. Men tanken att C92 skulle ha rekonstruerat uppgiften enbart utifrån annalens uppgift att en odefinierad *Sweno rex* skulle vara far till tre personer, däribland en *Chol* är redan i sig ytterst problematisk. Vi kan notera att

72. Fagrskinna s. 326; Heimskringla III s. 369; Morkinskinna s. 404

denna Chol inte betecknas som kung och att den nämnde Sweno inte omtalas som, eller ens identifieras med, Blotsven.

I själva verket finns åtskilligt som talar för att vi har att göra med ett direkt beroende mellan källorna i detta fall. Redan uppgiften om en Blotsven som far till en sveakung Kol, en uppgift som finns enbart i C92 och Langfeðgatal, innebär en anmärkningsvärd likhet mellan de två källorna. Men vad mer är: själva ordalydelsen i de två källorna är närmast osannolikt likartad, "Coll, Blothswens filius" (C92) att jämföra med "Kolr, Blótsveins sonr" (Langfeðgatal). Kort sagt: uppgifterna och formuleringarna framstår som alltför likartade för att ha uppkommit oberoende i de två texterna. Åt vilket håll har då influensen gått?

Allra först bör vi åter påminna oss de kronologiska förhållandena. Langfeðgatal är nedtecknad 1254. Kungalängden i C92 är nedtecknad 1290, och vi kan notera att både den äldre handskriften av denna kungalängd (C70) och samtliga de övriga – av denna oberoende – handskrifterna saknar den aktuella uppgiften. Det framstår därför som problematiskt att anta att Langfeðgatal har influerats av texten i C92. Däremot är det oproblemiskt att anta att Langfeðgatal, tillkommen cirka 1220–1250, kan ha influerat C92 cirka 1290.

En mycket anmärkningsvärd detalj är att genitivformen "blothswens [filius]" i C92⁷³ är nordisk, inte latinsk (som alltid är "Svenonis"), och därmed bryter av mot textens språk i övrigt. Denna genitivkonstruktion är i stället identisk med Langfeðgatalns norröna genitiv "blotsveins [sonr]". Detta tillfälliga språkbyte inne i en latinsk text indikerar att det handlar om ett inskott i texten, ett tillägg till den text som stod i den latinska förlagan, och att det rör sig om ett tillfälligt direkt lån från en annan skriven källa. Denna källa för inskottet bör ha varit på nordiskt språk och åtminstone i det aktuella fallet haft samma ordalydelse som Langfeðgatal.

Även det faktum att själva namnet på Blotsven här skrivs på nordiskt språk mitt inne i en latinsk text talar för att det rör sig om ett inskott i texten. Detta så mycket mer som denna person nämnts en gång tidigare i C92, och då med latinsk namnform – Sweno i stället för det nordiska Sven – och med latinskt tillnamn – "ydolatra", i stället för den nordiska förleden "blot". Dessa nordiska drag utgör liksom i fallet med den nord-

73. Bolin (1931) s. 163 återger C92:s text: "blothswen filius". Lovéns läsning "blothswens filius" (2012) s. 55 är dock den korrekta, vilket framgår av faksimilen i samma bok, s. 135.

iska genitiven tydliga indikationer om att vi här har tillägg övertagna från en skriven källa på nordiskt språk.

Namnformen Blothswen är dock mer anmärkningsvärd än så. Formen "Blotsven" finns nämligen inte belagd i någon annan svensk medeltidskälla. Den aktuella texten i C92 ("blothswens filius") är den enda gång i de svenska källorna Sven omtalas med det namn han är känd i de norröna texterna. Det är den enda gång förleden "blot"- används om honom i det samlade medeltida svenska källmaterialet. Han går under följande namn i de svenska källorna:

- Sveno ydolatra (C70)
- sweno ydolatra (C92)
- sueno ydolatra (A182)
- Sweno (C15)
- swen blodhkarl (B17)
- Blothswen (Eskilslegenden)⁷⁴

(Sannolikt även Sweno rex i *Incerti scriptoris chronicon*)

Däremot kallas han Blót-Sveinn i samtliga isländska källor:

- Orkneyinga saga
- Heimskringla
- Hervarar saga
- Langfeðgatal⁷⁵

Kort sagt: inga andra svenska källor känner förleden "blot"- [offer] i samband med hans namn. I stället har de ett helt annat lexem, "blod", eller använder ett tillnamn med betydelsen 'avgudadyrkare' ("ydolatra"), medan samtliga isländska källor använder just lexemet "blot"- som förled till Svens namn. Även detta framhäver extrainformationen i C92 på denna punkt som en avvikelse från det samlade övriga källmaterialet från medeltidens Sverige, och det indikerar starkt att det är C92 som är beroende av den isländska traditionen och inte omvänt.

Man bör till sist också notera den olikartade placeringen av "Kol, Blotsvens son" i kronologin. I Langfeðgatal placeras han mellan Ragnvald

74. Efter *Scriptores rerum Suevicarum* 2 (1828) s. 396.

75. Orkneyinga saga s. 90; Heimskringla III s. 331; Hervarar saga s. 62–63; Langfeðgatal efter Lovén (2012) s. 62.

och Sverker den äldre, det vill säga kungar verksamma under 1100-talets första decennier, vilket skall sättas i relation till Blotsven, som i samma längd görs samtida med Inge den äldre, verksam vid 1000-talets slut. Det innebär en högst rimlig plats i kronologin för en son till Blotsven, och det är även i en norrön kontext en rimlig placering av en Kol, då den utpekade efterträdaren Sverker både här och annorstädes i norröna verk betecknas som "Kols son". I C92 placeras däremot "Kol, Blotsvens son" mellan Knut Eriksson, som dog cirka 1105, och Sverker den yngre. Det är en helt orimlig plats före en son till Blotsven, både enligt traditionell kronologi och denna längds egen kronologi, då Blotsven (Sweno ydolatra) i C92 placeras närmast före Håkan röde, som härskade på 1070-talet.

Den rimligaste förklaringen till likheterna mellan C92 och Langfeðgatal på denna punkt är att den förra står i direkt beroende av Langfeðgatal. Det som har skett kan i så fall rekonstrueras på följande sätt: C92:s förlaga hade i likhet med samtliga de övriga representanterna för kungalängden av Uppsalatyp enbart namnet Kol, utan uppgift om fadern (C70 "Colo", A182 "Colo", C15 "Kool", B17 "kwl"), gällande en kung i Knut Erikssons tid. C92:s redaktör hade tillgång till en handskrift med Langfeðgatal och fann där information om en kung Kol. Han identifierade denne med den Kol han hade i sin svenska förlaga, versionen i C70, A182 med flera, och lade till den information om fädernet som fanns i Langfeðgatal, samtidigt som han behöll placeringen av Kol från den svenska förlagan, trots att detta innebar att en son till Blotsven nu hamnade på en kronologiskt orimlig plats i kungalängden.

C92:s beroende av Langfeðgatal på denna punkt synes obestridlig. I ljuset av detta framstår det som mycket sannolikt att även de övriga extrauppgifterna som kungalängden i C92 har i tillägg till den text som finns i de övriga representanterna för Uppsalatypen, uppgifterna att kung Magnus far hette Henrik och Ragnvalds far Olof, också är övertagna från Langfeðgatal.

Sture Bolins tes om ett inflytande från Langfeðgatal på C92 på denna punkt får alltså starkt stöd. Men någon återström från Island handlar det inte om. Detta inflytande – från en isländsk text på en svensk – är det enda fall som tycks finnas på ett skriftligt beroende mellan isländska och svenska källor för den svenska kungalängden.⁷⁶

76. Lovén (2012) ger argument för ett beroende av svenska texter i de isländska annalerna från 1300-talet, s. 65–67. Det tillhör dock ett senare skede än det här undersökta.

Att isländska uppgifter användes i Skandinavien för den inhemska historieskrivningen är inte ett unikt fenomen. I Norge anger Theodoricus monachus isländska källor – väl muntliga – som avgörande för hans norska historia och i Danmark gör både Sven Aggesen och Saxo Grammaticus detsamma.⁷⁷ Snorri Sturlusons kungasagor lästes och avskrevs i Norge under 1200- och 1300-talen.⁷⁸ Det är också påtagligt att det var isländska sagaskrivare som fick kungligt uppdrag i Norge att författa kungarna Sverres⁷⁹ och Håkon Håkonssons⁸⁰ biografier. Den isländska traditionen och historieskrivningen spelade en betydande roll även i Skandinavien under 1100- och 1200-talen. Men att skriva isländska källor användes också av svenska historiker under 1200-talet synes inte eljes vara belagt.

Muntlig isländsk tradition om Sveriges historia?

Undersökningarna ovan tyder på att den svenska kungalängd som författades på Island under 1200-talet inte står i något beroende av skriva svenska källor. Nästan samtliga uppgifter i denna kungalängd finns även i äldre isländska verk. Men frågan uppstår då varifrån uppgifterna om Sverige och de svenska kungarna i dessa verk kom; dessutom fanns ett par uppgifter i Langfeðgatal som inte återfinns i äldre isländska verk, främst uppgiften om Ragnvald och hans fäderne, som också tarvar en förklaring. Någon svensk historieskrivning som föregår de isländska verken finns inte. Vilka var då de isländska författarnas källor?

Vi vet att det på Island fanns en muntlig tradition om norska kungar och norska händelser på 1000- och 1100-talen, en tradition som sagorna och andra skriftliga isländska källor byggde på. Men Sverige hade en annan ställning på Island. Intresset för Sverige var begränsat, och landet är sällan framträdande i sagalitteraturen. Är det rimligt att tro att det på Island fanns en muntlig tradition även om 1000- och 1100-talens Sverige

77. Theodoricus Monachus, *Historia de antiquitate regum Norwagensium*, efter: *Monumenta Historica Norvegiæ: Latinske Kildeskrifter til Norges Historie i Middelalderen*, utg. Gustav Storm (Kristiania 1880) s. 96–97; Sven Aggesen, *Brevis Historia Regum Dacie*. efter *Scriptores Historiæ Danicæ Minores Medii Ævi*, I, utg. M. Cl. Gertz (Köpenhamn 1917) s. 96–97; *Saxonis Gesta Danorum*, vol. I, utg. J. Olrik och H. Ræder (Köpenhamn 1931), prol. 1.4.

78. Bjarni Aðalbarnarson, "Formáli", i *Heimskringla III*, Íslenzk fornrit 28 (Reykjavík 1951) s. lxxxviii, xc.

79. Ludvig Holm-Olsen, "Sverris saga", *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 17, 2:a uppl. (1982) s. 552.

80. Knut Helle, "Hákonar saga Hákonarsonar", *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 6, 2:a uppl. (1981) s. 52.

och att de isländska texternas uppgifter bygger på denna? Flera forskare tycks inte ha kunnat föreställa sig detta. De aktualiserar aldrig möjligheten av en sådan muntlig bakgrund, utan rekonstruerar i stället förlorade skriftliga källor från Sverige för att förklara förekomst av likartad information i svenska och isländska 1200-talskällor.⁸¹ Men möjligheten av en muntlig tradition på Island också för den svenska historiens del bör utredas.

Här bör vi först åter påminna oss islänningarnas intresse för Norge och de norska kungarna. Att berättelser och information om dessa levde i muntlig tradition på Island även före skriftfästandet vitsordas av bland andra Theodoricus monachus för Norges del, och av Sven Aggesen och Saxo för Danmarks del, se ovan. Men i denna muntliga tradition har vi i själva verket också en källa till kunskapen om Sverige och de svenska kungarna. Flera av de svenska kungarna under 1000-talet och 1100-talet hade kopplingar till de norska och påverkade ibland Norges historia, och sådan information levde i den kunskapsbank som traderades muntligt på Island ända fram till 1200-talet. Olof skötkonung låg i krig med såväl Olav Tryggvason som Olav den helige, två av de viktigaste norska kungarna i den muntliga tradition som levde på Island, och Inge den äldre låg i krig med Magnus barfot, också han en viktig norsk kung i isländsk tradition. Kung Anund var i stället allierad med Olav den helige och hade också han stor betydelse för honom och Norge. Stenkil grep in i den norska politiken genom sitt stöd till Håkon Ivarsson i hans fejd med Harald hårdråde. Än mer påtagliga var släktskapsbanden med Norge. Även här utmärker sig Olof och Anund som svärfar respektive svåger till Olav den helige, liksom Inge den äldre, som genom sin dotter Margareta blev svärfar till i tur och ordning Magnus barfot av Norge och Niels av Danmark, samt stamfar till åtskilliga kungligheter, bland andra kungarna Valdemar Knutsson av Danmark och Inge Haraldsson av Norge. Såväl Inge den yngre som Magnus Henriksson uppges ha varit svärsöner till kung Harald gille av Norge.

81. T.ex. Janson (2000) s. 190 och Carl-Fredrik Hallencreutz, "Mission och kyrka på Eskils tid", i Samuel Rubenson (red.), *Öppna gränser: Ekumeniskt och europeiskt i Strängnäs stift genom tiderna* (Stockholm 1992) s. 20, som argumenterat för att en förlorad svensk Eskilslegend skall ha influerat Orkneyinga saga/Hervarar saga. Se Lovén (2012) s. 71 om en förlorad arketyp för kungalängden av Uppsalatyp som skall ha influerat Langfeðgatal, samt Lars Olof Larsson, *Det medeltida Varend: Studier i det smäländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt* (Växjö 1975) s. 38 som argumenterar för att en förlorad svensk Sigfridslegend skall ha utgjort förebilden för både Gunnlaugr Leifssons uppgifter och den senare svenska Sigfridslegenden.

Det är knappast någon tvekan om att denna norska, och i någon mån danska, koppling spelar en stor roll för den isländska traderingen av kunskap om de svenska kungarna – ser vi till sagorna är det i det stora flertalet fall just i sådana sammanhang de svenska kungarna nämns.

Men den norsk-danska kopplingen räcker inte för att förklara kunskapen om Sverige i den norröna litteraturen. Dels finns ett antal svenska kungar som saknar norsk eller dansk koppling men som ändå är bekanta för de norröna skribenterna – åtminstone Håkan röde, Blotsven, Ragnvald, Erik årsäll. Dels ger sagorna i några fall även berättelser om de svenska kungarna, där en norsk koppling inte kan vara förklaringen, påfallande i exempelvis skildringen av Inge den äldres fördrivande och återkomst i Orkneyinga saga.⁸² Här handlar det uppenbart om separat kunskap om Sverige och svenska kungar. Frågan kvarstår alltså till stor del: finns några indikationer om en muntlig tradition på Island under 1100- och 1200-talen om 1000-talets och 1100-talens Sverige?

Yngvars saga, skriven av Oddr Snorrason cirka 1190, berättar om en stor svensk expedition i österled på 1000-talet, en färd som omfattar strider och äventyr och som slutar med sveahövdingen Ingvars och många av hans mäns död. Kärnan i denna berättelse är historisk. Centralfigurens namn, färdens geografiska riktning, dess krigiska inriktning och dess tragiska slut bekräftas av ett stort antal runstenar från 1000-talet, vilka nämner Ingvar och hans färd i österled, strider som han och hans män utkämpat och många av deltagarnas död. Varken denna historia eller ens Ingvars namn nämns någonsin i skriftliga källor från Sverige utöver de samtida runinskrifterna, varför det framstår som osannolikt att Yngvars saga skulle bygga på sådana källor. Sagan redovisar dessutom sina källor. Sist i sagan heter det:

*Pessa sogu segizt Oddr munkur heyr t hafa segia þann prest, er Isleifur hiet, ok annann Glum Þorgeirsson, ok hinn þridi hefer Þorer heitit. Af þeira frasaugn hafði hann þat, er honum þotti merkiligazt. En Isleifur sagðizt heyr t hafa Ynguars sogu af einum kaup[manni], enn sa kuez t hafa numit hana j hird Suiakongs. Glumur hafði numit at fodur sinum. Enn Þorer hafði numit af Klaukku Samsyni, en Klacka hafði heyr t segia hina fyrri frændur sina.*⁸³

82. Orkneyinga saga s. 89–90.

83. Yngvars saga s. 49.

Något tidigare har sagan berättat om en islänning vid namn Garða-Ketill som följt Ingvar och sedan rest till Island och som den förste återgett historien.⁸⁴

Fallet lär oss en del om hur kunskap om svenskt 1000-tal har traderats på Island före nedtecknandet av sagor. Yngvars saga belägger att man på Island cirka 1200 hade kunskap om reellt historiska personer i 1000-talets Sverige, en kunskap som har traderats muntligt på Island och som anges gå tillbaka på information från ögonvittnen och från informanter vid svenska hovet. Man har haft kunskap om framstående svenskar på 1000-talet, kunskap som man inte har fått från svenska dokument eller från skrivna texter överlag. Inte heller har man fått denna kunskap från samtida utländska källor, såsom Adam av Bremen – denne omtalar inte Ingvar. Ett intressant faktum är att sagan bevisligen känner Adams verk och rentav citerar det vid ett tillfälle. Sagan nämner att vissa informanter berättar att kung Emund Olofsson av Sverige skulle ha varit Ingvars far, medan andra i stället utpekar en annan Emund, vilket Oddr anser vara korrekt. Därpå förklarar Oddr den motsatta uppgiften med en sammanblandning med kung Emunds son Anund, som också dog österut. Till stöd för sin tolkning citerar han, på det latinska originalspråket, Adam av Bremens ord om denne Anunds död.⁸⁵ Han känner alltså till Adams verk, men det är tydligt att han ser det som något separat från den muntliga tradition han har tillgång till. Att Oddr hade tillgång till muntliga källor om den svenske 1000-talskungen Emund, oberoende av Adam, är viktigt. Flera forskare har hävdats att de isländska sagaförfattarna kände Adam och alltså inte är oberoende av honom vad gäller 1000-talskungarna.⁸⁶ Men det aktuella fallet visar att en isländsk sagaförfattare förvisso kände Adam, men att han därutöver hade oberoende muntlig information om samma sveakung som Adam nämner. Oddr har tillgång till två typer av information om det svenska 1000-talet och dess kungar, både muntlig och skriftlig, och han väger dem mot varandra.

Traditionen om en händelse i 1000-talets Sverige har traderats muntligt till och på Island under 1100-talet, kanske redan på 1000-talet, för att nedtecknas för första gången någonsin av en isländsk sagaförfattare.

84. Yngvars saga s. 47.

85. Yngvars saga s. 47–48.

86. T.ex. Sawyer (1998) s. 13; även Lars Lönnroth, "En fjärran spegel: Västnordiska berättande källor om svensk hedendom och om kristningsprocessen på svenskt område", i Bertil Nilsson (utg.), *Kristnandet i Sverige: Gamla källor och nya perspektiv* (Uppsala 1996) s. 150.

Berättelsen har anpassats efter traditionella berättarmönster med inkludering av motiv från lärd tradition, förekomst av cykloper – ”cikoples”, – draknamnet *Jaculus* etcetera och inhemsk folklöre såsom jättar, drakar som ligger på guldsätter med mera,⁸⁷ men såväl namnet på den ledande gestalten som huvuddragen i expeditionen har bevarats.

Skáldatal är en förteckning över skalder från 800-talet till 1200-talet. Verket är handskriftligt bevarat från mitten av 1200-talet.⁸⁸ Skáldatal har ofta uppmärksammats inom norrönforskningen för den information verket ger om skalder och skaldediktning, som ofta kompletterar vår information från andra håll. Men det väsentliga i detta fall är en annan aspekt. Verket är uppbyggt som en lista över kungar och furstar, och till vart och ett av dessa namn fogas namnen på de skalder som diktat om dem. Verket delas in i fyra separata delar utifrån vardera svenska, norska, danska och övriga furstar. Uppläggningsen i listorna är kronologisk.

Skáldatal listar cirka 17 svenska kungar och furstar från 800-talets halvhistoriska tid till Erik Eriksson på 1200-talet, i den yngre versionen i Codex Upsaliensis även Birger jarl. För det svenska 1000-, 1100- och 1200-talen omfattar förteckningen följande kungar i ordning:

- Olof skötkonung (Óláfr scenski) – till honom kopplas skalderna Gunnlaugr ormstunga, Hrafn Önundarson, Óttarr svartí och Gizurr svartí.
- Anund Jakob (Önundur Ólafsson) – till honom kopplas skalden Sighvatr Þórðarson (i Codex Upsaliensis även Óttarr svartí).
- Inge den äldre (Ingi Steinkelsson) – till honom kopplas skalden Markús Skeggjason, Islands lagsagoman.
- Sverker den äldre (Sörkvir Kolsson) – till honom kopplas skalderna Einarr Skúlason och Halldórr skvaldri.
- Knut Eriksson – till honom kopplas skalderna Halbjörn hali och Þorsteinn Þorbjarnarson.
- Sverker Karlsson – till honom kopplas skalderna Sumarliði skáld och Þorgeirr Danaskáld.

87. Yngvars saga s. 34, 42, 12, 19, 21.

88. Äldst i Kringla-handskriften av Heimskringla från ca 1250 – förstörd i Köpenhamns brand 1728, men bevarad i goda avskrifter – samt i Codex Upsaliensis av Snorra Edda från ca 1300; se Anne Holtsmark, ”Skáldatal”, *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* 15, 2:a uppl. (1982) s. 386.

- Erik Knutsson – till honom kopplas skalden Grani Hallbjarnarson.
- Erik Eriksson – till honom kopplas skalden Óláfr Þórðarson.

Så avslutas den svenska delen med en lista som omfattar några jarlar:

- Jarl Jon Sverkersson – till honom kopplas skalderna Einarr Skúlason och Halldórr skvaldri.
- Jarl Sune Ivarsson – till honom kopplas skalden Halldórr skvaldri.
- Jarl Karl Sunesson – till honom kopplas skalden Halldórr skvaldri.⁸⁹

Man bör notera att det nästan konsekvent handlar om fall där de dikter som skall ha framförts inte återges i några skriftliga källor.⁹⁰ I de allra flesta fall – däribland samtliga fall från 1100-talet och det sena 1000-talet – är vi dessutom i situationen att hela uppgiften om att dessa skalder skall ha besjungit eller varit kopplade till kungligheten i fråga saknas i alla övriga skriftliga källor. Den information Skáldatal förmedlar i sin svenska del bör därmed, åtminstone i flertalet fall, vara helt grundad i muntlig tradition.

Skáldatals svenska del visar två viktiga ting.

Man har på Island haft kunskap om svenska kungar och furstar och deras kronologi på grundval av rent inhemska tradition, genom information knuten till isländska skalder. Kunskapen om dessa isländska skalder och deras kungliga svenska beskyddare i 1000- och 1100-talens Sverige kommer inte från svenska texter – kunskapen är specifikt knuten till de inhemska skalderna. Inte heller kommer denna kunskap från skrivna verk på Island – de flesta av dessa isländska besök i Sverige omtalas inte i några källor utanför Skáldatal. Det innebär bland annat att islänningarna har haft goda möjligheter att rekonstruera en stor del av den svenska kungalängden för 1000- och 1100-talen enbart på basis av denna – muntliga – tradition.

Men Skáldatals svenska del visar också något mer, och här kommer vi tillbaka till de skalder som nämns i listan. Den belägger att man på

89. Skáldatal s. 252, hela den svenska listan; listan i Codex Upsaliensis version återfinns i Skáldatal s. 260.

90. Det enda undantaget för denna del av Skáldatal utgörs av Óttarr svartis dikt till Olof skötkonung, varav några fragment bevarats; efter Finnur Jónsson (utg.), *Den norsk-isländska skjaldedigtning*, B: *Rettet tekst*, vol. I (Köpenhamn 1912) s. 267.

Island hade ett stort antal informanter vid det svenska hovet fortlöpande under hela 1000-talet, 1100-talet och halva 1200-talet, informanter som förmedlade muntlig tradition. Detta belägg för islänningars närvaro vid åtskilliga svenska kunga- och furstehov är viktig. Det innebär att direkt information på Island om svenska förhållanden under 1000- och 1100-talen är ett betydligt mer påtagligt fenomen än vad som ofta hävdas. Också Sverige var en marknad för de isländska skalderna, vilket gjorde det nödvändigt att hålla kunskapen om svenska förhållanden levande och aktuell. Det faktum att listan fortsätter till Erik Eriksson, och i Codex Upsaliensis till Birger jarl, med ständigt nya skaldar vid det svenska hovet, visar att möjligheterna att på Island få ständigt påfylld information muntligt om och av svenska kungar och furstar under hela 1100- och 1200-talen har varit mycket goda. Själva förutsättningarna för en rent muntligt traderad kunskap om svenska förhållanden under 1000- och 1100-talen är uppenbart förhållandevis goda, och möjligheten av sådan muntlig informationsöverföring inskränker sig inte till enbart ett fåtal tillfällen. Det finns skäl att tro att detta slags muntligt traderad information utgör en huvudkälla till de isländska 1100- och 1200-talsförfattarnas uppgifter om svenska kungar och svenska förhållanden.

Yngvars saga och Skáldatal ger en inblick i den muntliga tradition om Sveriges historia som de isländska 1200-talsförfattarna hade tillgång till. De visar att en sådan muntlig tradition existerade, oberoende av skriftliga källor. De ger oss en bild av vad slags informanter man hade och varifrån de fick sin information. De visar att islänningarna hade ett regelbundet och obrutet informationsflöde från förstahandsvittnen under hela perioden, från 900-talet till 1200-talet, och att man hade tillgång till ansevärda mängder information som aldrig skrevs ner. Förutsättningarna för att åtminstone övergripande kunskap har traderats om Sverige och dess kungar är goda.

King lists and historiography: Old Swedish and old Icelandic sources on Swedish history

The article discusses historiography of the 13th century about the history of Sweden with a focus on king lists. It analyzes and establishes the relationship between the Icelandic and the Swedish lists of Swedish kings, written in the 13th century. The accepted opinion among scholars has been that the Icelandic Langfeðgatal, which includes a list of Swedish kings, is dependent on the Swedish king list of the so-called Uppsala type. Here this idea is rejected and the article argues that the king list in Langfeðgatal – as well as the similar list in *Hervarar saga* – is independent of both of the two types of Swedish king lists, the Uppsala- and the Västgöta type. The article further argues that there is an influence from Langfeðgatal on one of the later versions of the king list of the Uppsala type, which is preserved in ms C92, where some additions seem to be directly influenced by the Icelandic work. The last part of the article investigates what kinds of sources 13th-century Icelandic historians had for earlier Swedish kings and Swedish history. It argues that Langfeðgatal is mainly based on written Norse works (kings' sagas etc.), but also that there existed a vital oral tradition on Iceland about the history of Sweden and its kings. This is supported by the evidence of *Yngvars saga*, an Icelandic work from ca 1200. *Yngvars saga* treats events in 11th-century Sweden that feature in inscriptions on contemporary rune stones but were never recorded in Swedish written sources. Knowledge of these events must have been transmitted orally until they were written down, for the first time ever, on Iceland ca 150 years later. How this oral transmission worked is discussed by an analysis of *Skáldatal*, a mid-13th-century work where Icelandic skalds from the Viking Age to the 13th century are listed in connection with the kings and jarls they praised. One part of *Skáldatal* concerns the skalds of Swedish kings. The article argues both that *Skáldatal* is evidence of the oral tradition about Swedish kings that existed on Iceland independent of Swedish written sources and that it provides one explanation of the sources of Icelandic knowledge about Swedish kings and history: the many skalds in *Skáldatal*'s list are continuously active informants, from the Viking age to the 13th century, with knowledge direct from the Swedish court.

Keywords: Sweden, historiography, Iceland, Middle Ages, sagas